

Sint Agatha Van den Boschweg 7

Bouwhistorische verkenning

BAAC Rapport B-19.0011

Auteur:

Drs. ing. A.G.
Oldenmenger

CONCEPT d.d. 14 februari 2019

DEFINITIEF d.d.

ISSN: 1873-9350

Redactie: ir. R.J.W.M. Gruben
Historisch onderzoek: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Veldwerk: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Fotografie: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Teksten: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Waardering: ir. R.J.W.M. Gruben
drs. ing. A.G. Oldenmenger
drs. L. van Hemert

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en/of BAAC bv.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en
Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103,
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

1

Inleiding

1.1 Uitgangspunten

In verband met een voorgenomen herontwikkeling van de voormalige boerderij aan de Van den Boschweg 7 te Sint Agatha, is meer inzicht gevraagd in de monumentale waarden die daarin vertegenwoordigd zijn. Dat er sprake is van waarde, is vastgelegd door de gemeente Cuijk. Het pand is door de gemeente bestempeld als karakteristiek, wat betekent dat het behoud wordt nagestreefd van uiterlijke kenmerken van het gebouw. Vermoedelijk op basis van indicatoren dat zich in het interieur nog interessante zaken bevinden, is aangestuurd op een bouwhistorische verkenning. Die verkenning vond plaats op dinsdag 29 januari 2019. De eigenaren, , wisten te vertellen dat het gebouw al ruim 25 jaar niet meer bewoond werd. Het is hun geboortehuis, en werd gebouwd door hun grootvader. Dat het gebouw al een kwarteeuw geen woonfunctie meer heeft, heeft voor- en nadelen. Voordeel is dat er al lang niet meer verbouwd is aan het pand en de trefkans van historisch interessante onderdelen groot is. Nadeel is dat er in de periode dat er niet meer in het pand gewoond wordt, minimaal onderhoud is gepleegd. In combinatie met bouwtechnische problemen met het pand, heeft dat erin geresulteerd dat het gebouw in verval is geraakt.

Het gebouw rood gemarkeerd, middenonder. Linksboven bevindt zich het kloostercomplex in het dorp (BAG-viewer). Om de voormalige boerderijen liggen recente opstallen.

Ondanks dat dit geen deel uitmaakte van de opdracht, is bij het Brabants Historisch Informatiecentrum te 's-Hertogenbosch gekeken of er informatie kon worden ontleend aan kadastrale hulpkaarten en bouwtekeningen. Die zoektocht had geen resultaat. Gelukkig kon wel gebruik worden gemaakt van enkele historische bronnen die door één van de broers ter beschikking werd gesteld.

Tijdens het veldwerk waren alle ruimten in het gebouw toegankelijk. Er waren weinig beperkende factoren. In enkele ruimten kon niet worden gekeken of er achter huidige afwerkingen van vloeren en wanden nog oudere afwerkingen aanwezig zijn.

Het gebouw op de dag van de veldverkenning. Van den Boschweg 7 is een typische Brabantse langgevelboerderij waarvan er ogenschijnlijk nog best veel bestaan. Toch is, zoals nog zal blijken, de zeldzaamheid van deze boerderij bijzonder hoog.

1.2 Bouwhistorisch onderzoek

Bouwhistorici analyseren de draagconstructies, de gevels én het interieur van historische gebouwen. Vormen, materialen en bouwtechnieken hebben veelal tijdsggebonden eigenschappen die door de bouwhistoricus worden herkend. Daardoor wordt het voor de bouwhistoricus mogelijk om inzicht te geven in de wijze waarop het pand werd gebouwd, en hoe het daarna door verbouwingen is getransformeerd in het gebouw zoals dat tegenwoordig is. Het nut van het bestuderen van constructies, structuren en afwerkingen is primair het vergroten van kennis omtrent het bouwen in het verleden. Die kennis is in brede zin noodzakelijk om op verantwoorde wijze met gebouwd erfgoed in Nederland om te gaan. Daarbij valt niet alleen te denken aan restauraties, maar ook aan verbouwingen.

De kennis over het historische bouwen stelt de bouwhistoricus ook in staat om bij objectgericht onderzoek uitspraken te doen ten aanzien van de monumentale waarde, van het object als geheel en van de onderdelen waaruit het is samengesteld. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* (2009) waarin als toetsingscriteria de mate van authenticiteit en zeldzaamheid zijn genoemd.

De door de bouwhistoricus vervaardigde rapportage met waardering en waardenstellingen kunnen gebruikt worden door architecten en planontwikkelaars ter inspiratie voor noodzakelijk geachte ontwikkelingen en door overheden en monumentencommissies om de rapporten en verbouwplannen te toetsen.

1.3 Monumentale waarde en monumentenbeleid

Het besef dat er door de overheid moet worden gestreefd naar het behoud van het gebouwde erfgoed met als doel deze objecten als nalatenschap van voorouders te behouden tegen sloop, is in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan. Dit besef resulteerde in 1875 in het oprichten van de afdeling Kunsten en Wetenschappen bij het Departement van Binnenlandse zaken. Wetgeving met als doel bescherming te bieden aan het gebouwde erfgoed zou nog lang op zich laten wachten. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er de Tijdelijke Wet Monumentenzorg waarin stond dat onroerende zaken vermeld in de Voorlopige lijst der Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst (1908-1933), niet mochten worden gesloopt of veranderd zonder toestemming van de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen. De eerste 'echte' monumentenwet werd pas in 1961 van kracht. Daarin werd een definitie opgenomen voor een (beschermd) monument, namelijk: alle vóór ten minste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. In 1965 waren 1784 rijksmonumenten geregistreerd.¹ Tegenwoordig (2017) zijn er in Nederland zo'n 63.000 rijksmonumenten.² Aanwijzing van een pand als rijksmonument is tegenwoordig een zeldzaamheid. Lange tijd lag de verantwoordelijkheid voor het aanwijzen van monumenten bij het Rijk. Dat veranderde in 1988 toen de monumentenzorg werd gedecentraliseerd. Veel gemeenten ontwikkelden een eigen erfgoedbeleid, wat vaak gepaard ging met de aanwijzing van gemeentelijke monumenten. Hoeveel gemeentelijke monumenten er in ons land zijn, is door verspreide registratie niet bekend. Volgens schattingen zijn er ongeveer 55.000 gemeentelijke monumenten.

De term monument is voor gebouwd erfgoed nogal abstract in de zin dat zij zich moeilijk laat definiëren, anders dan zijnde een juridische status met bescherming tot doel. Het woord monument is een afgeleide van het Latijnse *monumentum*, dat gedenkteken betekent. In relatie tot het gebouwde kan dit vrij vertaald worden als een 'herinnering aan': een bouwwijze, architectuur, gebruik (cultuur) of historische gebeurtenis. Ook de term waarde heeft iets abstracts, omdat waarde (geen grootheid) vaak sterk persoonsgebonden is. Wat voor de één veel betekenis heeft, kan door een ander als rommel worden ervaren. In de context van gebouwd erfgoed wordt waarde gedefinieerd als term voor wat de samenleving als geheel belangrijk vindt, vaak met het oog op de eigen cultuur en identiteit.

De door BAAC opgestelde waardering is een zo objectief mogelijke waardering, uitsluitend gebaseerd op de gegevens die in deze rapportage zijn gepresenteerd. Objectiviteit wordt nagestreefd door de waardering niet alleen op te stellen, maar door drie bouwhistorici samen. Verder is het van belang te vermelden dat ter voorkoming van subjectiviteit aspecten als de bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, ontwerpoverwegingen en economische aspecten buiten beschouwing zijn gelaten. In het traject van ontwikkeling dienen de hier genoemde aspecten afgewogen te worden tegen de op bouwhistorische gronden opgestelde waardering in deze rapportage. Naarmate monumentale waarden hoger zijn, zal men met meer kracht van argument moeten kunnen verdedigen

¹ <http://erfgoedmonitor.nl/indicatoren/gebouwde-rijksmonumenten-aantal>.

² <http://erfgoedmonitor.nl/indicatoren/gebouwde-rijksmonumenten-aantal>.

dat aantasten nodig en toelaatbaar is. Het kan dus zo zijn dat bouwtechnische omstandigheden, economische belangen of bijvoorbeeld duurzaamheid er toe leiden dat monumentaal hoog gewaardeerde onderdelen van het object verdwijnen. De beoordeling en afweging is te maken door de toetsende instanties.

Historische opname van de boerderij. Datering onbekend.

1.4 De waarderingsmethodiek - leeswijzer

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* (2009) wordt ten aanzien van het bepalen van de monumentale waarde onderscheid gemaakt in drie gradaties, te weten; hoge monumentale waarde, positieve monumentale waarde en indifferente monumentale waarde. De begripsbepalingen in de richtlijnen laten echter veel onduidelijk. Vast staat dat bij alle drie de gradaties sprake is van monumentale waarde. Indifferente monumentale waarde dient namelijk te worden toegekend aan elementen die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. De richtlijnen laten geen ruimte om elementen aan te duiden die volstrekt van geen betekenis voor de structuur en/of het object zijn. BAAC hanteert derhalve een vierde gradatie; geen monumentale waarde. In deze categorie zullen in principe elementen worden geplaatst die - relatief - recent zijn aangebracht, met dien verstande dat daarop uitzonderingen denkbaar zijn (bijvoorbeeld restauratiewerk, reconstructiewerk of een duidelijk aantoonbare toegevoegde kwaliteit). Deze elementen zijn veel voorkomend. Het is ook mogelijk dat ze een aantasting zijn van de onderdelen met een hogere monumentale waarde.

Positieve monumentale waarde dient volgens de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* toegekend te worden aan elementen die van belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. Hoge monumentale waarde moet worden toegekend aan zaken die van cruciaal belang zijn voor de structuur of de betekenis van het object. Deze definities laten ruimte voor interpretatie doordat het onderscheid tussen 'van belang' en 'van cruciaal belang' niet is gegeven. BAAC geeft het verschil in definitie inhoud door positieve monumentale waarde als basiswaarde te beschouwen en hoge monumentale waarde toe te kennen wanneer sprake is van een bijzondere of uitzonderlijke situatie.

In het hoofdstuk 'waardering en waardenstelling' zal uitvoerig worden ingegaan op de definitie van de toetsingscriteria en de waardencategorieën om ervoor te zorgen dat eigenaren, planvormers en plantoetsers in onderling onderhoud de

termen eenduidig hanteren. Tevens wordt een vertaalslag gegeven van de vastgestelde monumentale waarden naar praktische handvaten met het oog op mogelijke ingrepen.

De oudste topografische kaart waarop de voormalige boerderij is weergegeven, dateert uit 1930. Links een uitsnede van de kaart uit 1907.

2 Historische inleiding

Indien we de kadastrale kaart van 1832 als uitgangspunt nemen, vormt het gebied dat dan Het Diepenbroek wordt genoemd, het startpunt van de geschiedenis van de voormalige boerderij, die op die kaart overigens nog niet te zien is. De kaart toont iets noordelijk gelegen twee huizen, beide in het bezit van Lambertus van den Bosch, die op dat moment burgemeester van Cuijk is. Of hij ook de bewoner van één van de panden is, is niet af te lezen uit de Onderliggende Aanwijzende Tafel die bij de kadastrale kaart hoort. Vermoedelijk was hij louter eigenaar en verpachtte hij de opstallen. Omliggende percelen weide, bouwland, moestuin en boomgaarden zijn ook in handen van Van den Bosch. De gemeente Cuijk bezit ook een perceel (een weidland) alsmede het Conventuale domein (bouwland, opgaand geboomte).

Huidige toestand op satellietbeeld. Rechts de kaart uit omstreeks 1832, waarop het huidige Van den Boschweg 7 nog niet is weergegeven.

Op grond van de Basis Administratie Gebouwen (BAG) mag worden verondersteld dat het gebouw in 1926 werd opgericht op een dan nog ledig terrein. In 1832 is het domeineigendom en in gebruik als bouwland. Op de kaart geeft een dubbele stippellijn vermoedelijk een pad aan. Topografische kaarten maken bouw rond 1926 ook aannemelijk. Op een kaart uit 1907 is het pand nog niet te zien, een kaart uit 1930 toont het wel.

De huidige eigenaren, , wisten te melden dat het pand in de jaren twintig (zij vermoeden 1920) gebouwd is in opdracht van hun grootvader. Het gebouw is dus al bijna 100 jaar familiebezit. Wie het ontwerp heeft gemaakt, is niet bekend. Wel is in de familie een rekening bewaard gebleven van de timmer- en schilderwerkzaamheden. Het is een factuur uit 1920, maar wij twijfelen of de factuur betrekking op het pand heeft. P. Gerrits Dijkhof uit Oeffelt debiteert aan P.J. Maartens, eveneens uit Oeffelt.

De ontwikkeling van de boerderij is niet lastig om te volgen, vooral omdat veel eenvoudigweg nog uit de bouwtijd dateert. Een deel van de veranderingen is

cosmetisch, zoals het aanbrengen van nieuwe vloerbedekking en enkele verlaagde plafonds. Keuken en bijkeuken zijn wel behoorlijk gewijzigd. Er is in de jaren zeventig een nieuw keukenblok geplaatst, wat een einde zal hebben gemaakt aan het oppompen van water. Mogelijk gelijktijdig verloor het oorspronkelijke toilet zijn functie en werd er in de voorstal een badkamer gemaakt.

De stal is in de jaren zeventig grotendeels gemoderniseerd. Daarbij is een oorspronkelijke scheidingsmuur verdwenen. In het exterieur komt die transformatie tot uiting in het grotendeels vervangen van de oude stalen stalramen door exemplaren in beton. In de volgende hoofdstukken zullen de verschillende veranderingen verder aan de orde komen.

3

Het exterieur

Qua bouwvorm en voorkomen voldoet de voormalige boerderij volledig aan het bouwtype dat vooral in de negentiende- en de twintigste eeuw veel is gebouwd in de provincie Noord-Brabant: de zogenaamde langgevelboerderij. De langgevelboerderij heeft in één van de lange gevels zowel de voordeur tot het woongedeelte als de deuren van de deel. De vorm van de bouwmasa is eenvoudig. Het pand is opgetrokken op een rechthoekig grondplan, omvat een begane grond en een zolder onder een zadeldak dat in de nok voorzien is van, in dit geval twee, schoorstenen. Er is een kleine kelder aanwezig voor de opslag van levensmiddelen, die om die reden toegankelijk is vanuit de keuken.

De gevels van het pand zijn uitgevoerd in baksteen en zijn vermoedelijk niet erg diep 'op staal' gefundeerd. Het metselwerk is uitgevoerd in kruisverband waarbij gebruik is gemaakt van machinaal geproduceerde baksteen. Het voegwerk is goeddeels uit de bouwtijd. De indeling van de gevels maakt een oorspronkelijke indruk. Bij nadere bestudering blijkt er echter toch het nodige gewijzigd te zijn, met name in het stalgedeelte van het gebouw.

De voorgevel van het pand. Geen van de vensters dateert nog uit de bouwtijd. Deurpartijen zijn deels oorspronkelijk.

2.1 De voorgevel

De lange voorgevel van het gebouw heeft een duidelijk onderscheid in woon- en stalgedeelte. Beide delen zijn samengebracht door middel van een gecementeerde smetplint en een oorspronkelijke bloklijst en bakgoot die op een voor de bouwtijd karakteristieke wijze voorzien is van geprofileerde gootklossen. Het woongedeelte is architectonisch verbijzonderd door lisenen te metselen op de hoeken en aan weerszijden van de iets verdiept geplaatste voordeur, iets dat we in de bouwtijd met enige regelmaat tegenkomen, maar ook in de (vroeg) negentiende-eeuw al een beproefde methode was om het geheel wat meer allure te geven. Verder onderscheid het woongedeelte zich door in baksteen uitgevoerde spekbanden. Daarbij valt op dat de onderste van de drie op de smetplint aansluit en niet op de natuurstenen onderdorpels (bouwtijd) van de

vensteropeningen. De twee bovenste sluiten aan op respectievelijk de tussendorpel en de bovendorpel van de vensters, die overigens op weinig flatteuze wijze in kunststof zijn vernieuwd. De voordeur stamt nog wel uit de bouwtijd en is gevat in het oorspronkelijke kozijn waarvan het bovenlicht nog voorzien is van geëtsd en gekleurd glas, dat uit de jaren twintig moet dateren. Alleen het sluitwerk is op een gegeven moment vernieuwd.

De gevelarchitectuur van het woongedeelte (met vernieuwd venster) en het stalgedeelte, met een secundair stalraam in een dichtgezette deuropening.

Er is aan de detaillering van de vensteropeningen zorg besteed. Dat blijkt niet alleen uit de fraai gevormde onderdorpels, maar zeker ook uit de segmentbogen die met een koppenlaag zijn afgedekt én accenten hebben gekregen in de vorm van groengeel gekleurde koppen in de boog. Die gekleurde koppen treffen we overigens ook aan in de bloklIJst. Tenslotte is er met kleur gewerkt in de vulling van de boogvelden, sterk verweerd, zodat een precieze duiding daarvan vooralsnog niet te geven is.

Beglazing van het raam boven de voordeur.

Een laatste aspect waaruit we op mogen maken dat doel was om het onderscheid tussen woon- en stalgedeelte architectonisch te accentueren, is de toepassing van smeedijzeren (sier)ankers.

In het stalgedeelte is sprake van architectonische versobering, echter niet in de mate waarin dat normaliter het geval is. Om een voorbeeld te noemen: segmentbogen zijn ook in deze gevel voorzien van met kleur geaccentueerde bakstenen, bijvoorbeeld bij de deur naar de voorstal, waar een rollaag wordt gecombineerd met een halfsteens segmentboog en een afdekkende koppenlaag. Het deurkozijn dateert vermoedelijk nog uit de bouwtijd, de deur zelf niet meer. Zo op het eerste gezicht oogt de indeling met de betonnen stalvensters oorspronkelijk. Dat komt omdat ook hier segmentbogen zijn toegepast met kleuraccenten. Kijken we echter naar de dagkanten van de huidige vensteropeningen, dan moeten we al snel de conclusie trekken dat de openingen zijn gewijzigd. Die wijziging heeft bestaan uit een verbreding van een in oorsprong smallere opening. In de dagkanten tekent die wijziging zich behoorlijk goed af. De oorspronkelijke dagkanten onderscheiden zich van de secundaire dagkanten doordat bij eerstgenoemde stelselmatig ter beëindiging van een metsellaag drieklezoren in strekkenlagen zijn verwerkt. De dagkanten die niet uit de bouwtijd zijn, vertonen hier grote onregelmatigheden in het metselwerk.

Voordeur in hoge mate van authenticiteit, nieuwe staldeur in een oorspronkelijk kozijn gevat.

Een wijziging die zich vrij goed in het metselwerk aftekent, is de dichtzetting van een voormalige deuropening midden tussen de huidige stal- en deel deur. In de dichtzetting is een betonnen stalvenster gevat, gelijk aan de overige in de gevel. Het moge duidelijk zijn dat de betonnen stalvensters niet uit de bouwtijd van het pand stammen. Zoveel was ook wel op te maken uit bestudering van oude foto's overigens. Daarop zijn (giet)ijzeren vensters te zien. Vermoedelijk vensters waarvan er thans nog één in de lange achtergevel van het pand te vinden is. Het zijn getoogde vensters met een zesdeling. Het bovenraampje kon open worden geklept om zo voor de nodige ventilatie te zorgen. Bij de betonnen exemplaren,

die vermoedelijk in de jaren zeventig zijn geplaatst ten tijde van de modernisering van de stal, is aan de onderzijde een ventilatieopening uitgespaard.

De kopgevel van het woongedeelte verkeert nog in oorspronkelijke staat, met dien verstande dat op de begane grond vensters niet meer compleet zijn.

2.2 De linker zijgevel (woongedeelte)

De indeling van de linker zijgevel is nog geheel oorspronkelijk. Architectonisch is het een voortzetting van de voorgevel, met dien verstande dat de spekbanden hier niet zijn toegepast. Karakteristiek voor de bouwtijd is de symmetrische gevelopzet. In tegenstelling tot de voorgevel zijn de vensters hier nog de oorspronkelijke, met dien verstande dat uit één van de vensters het onderraam is verdwenen. Voor het karakter van de gevel zijn de detaillering van de segmentbogen, de toepassing van (sier)ankers en de met een naald gesierde windvaan van belang. Dat geldt ook voor de vensterindeling. De combinatie van een tweedeling in de schuivende onderramen en een driedeling van de bovenramen is populair in de eerste decennia van de twintigste eeuw. In de voorgevel is goed te zien hoe de hoek tussen deze gevel en de lange achtergevel aan het wegzakken is. Twee verhalen doen de ronde ten aanzien van de oorzaak daarvan. De meest plausibele lijkt te zijn dat in deze hoek in de oorlog een ruimte gegraven is die ruimte moest bieden aan onderduikers.

2.3 De achtergevel

Hoewel de voorgevel en de linker zijgevel karakteristieken dragen van de bouwtijd, moet ook gesteld worden dat de vormgeving en detaillering in de tijd van realisatie al wel enigszins gedateerd waren. Het wekt dan ook lichte verbazing wanneer we de vormgeving van de achtergevel in ogenschouw nemen omdat die in de jaren twintig nog veel meer gedateerd was. We treffen hier venstertypen aan die doorgaans geassocieerd worden met de (late) negentiende

eeuw. Het gaat om een zesruitsvenster (wel met stolpramen en niet schuivend) en twee kloostervensters. Ze zijn aangebracht onder een eenvoudige rollaag. De versobering in een gevel die vanaf de openbare weg niet zichtbaar was, is gebruikelijk. Behoudens de genoemde vensters treffen we hier ook een klein, oorspronkelijk toiletraam aan.

De achtergevel met aftekening van waar eens een aanbouw met bakhuis stond.

Een aanbouw tegen de achtergevel, net links van de overgang van het woon- naar bedrijfsgedeelte, is gesloopt. De daklijn tekent zich nog duidelijk af. Het lijkt er op dat de aanbouw oorspronkelijk was. De huidige eigenaren lieten weten dat in de aanbouw een bakoven aanwezig was en een pomp waarmee water voor het vee werd opgepompt. Bij het bakhuis zou ook nog een varkensschuur, een kippenhok en een mestvaalt hebben gestaan.

De achtergevel van het stalgedeelte met vernieuwde staldeer en een nog uit de bouwtijd daterend ijzeren stalraam.

De gevel van het stalgedeelte gaat goeddeels schuil achter een in stalling. In de gevel zijn een voormalige staldeuropening en enkele vensteropeningen uit de

bouwtijd aanwezig. De staldeur, die oorspronkelijk met gehengen in de gevel was afgehangen (de duimen resteren nog), is vernieuwd en naar het binnenvlak van de gevel verplaatst om het inferieure bouwmateriaal tegen regenwater bescherming te bieden. Interessant zijn de aanwezige stalvensters, welke uit de bouwtijd stammen. Het interessante zit 'm erin dat dit soort vensters oorspronkelijk ook de voorgevel gesierd heeft. Het liggende zesruits exemplaar zou ook zomaar nog kleurafwerking uit de jaren twintig kunnen hebben. Het staande exemplaar stamt vermoedelijk ook nog uit de bouwtijd. De afwijkende typologie kan niet goed worden verklaard anders dan dat er een functieonderscheid zal zijn geweest in de stal.

De rechter zijgevel met vermoedelijk een toegevoegde deuropening.

2.4 De rechter zijgevel

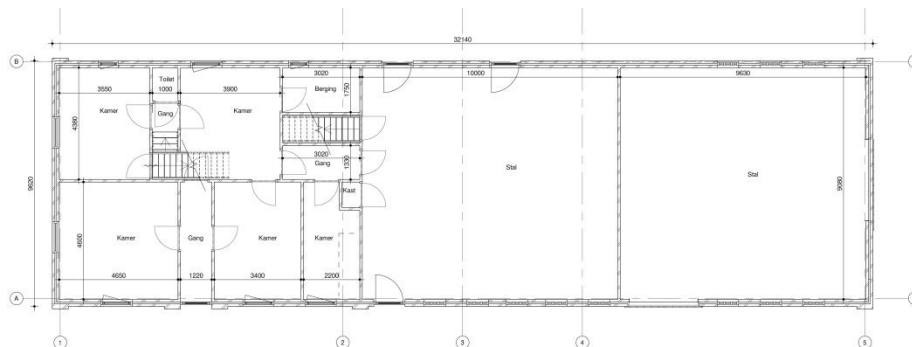
De zuidelijke kopgevel van het gebouw toont in hoofdopzet verwantschap met de noordelijke tegenhanger. Ook hier zien we een topgevel voorzien van windveren, met een naald gesierd. Dit houtwerk zal overigens oorspronkelijk niet witgeschilderd zijn geweest. In de gevel tekent zich een voergang af in het metselwerk in de vorm van een gevelbrede rollaag. Het metselwerk daarboven heeft een andere tekening, ondanks dat hier, evenals op de begane grond, in kruisverband is gemetseld. Het zou een aanwijzing kunnen zijn dat hier aanvankelijk sprake is geweest van een dakschild, maar dat wordt weersproken door de windveer die ook op detailniveau gelijk lijkt te zijn aan de windveer in de voorgevel.

In deze zijgevel is een deuropening onder een stalen latei gerealiseerd. Hoogst waarschijnlijk is de opening een toevoeging uit de tijd dat de huidige stalinrichting tot stand kwam (jaren zeventig). De schuifdeuren zijn mogelijk nadien nog een keer vervangen.

4 Het interieur

4.1 Interieurindeling woongedeelte

Het interieur kent een stringente tweedeling waarbij de meest representatieve ruimten (mooikamer, gang, leefkamer) tegen de voorgevel zijn gesitueerd en de utilitaire kamers (keuken, bijkeuken) tegen de achtergevel zijn gesitueerd. De scheiding wordt gevormd door een binnenmuur die ook een dragende functie heeft.

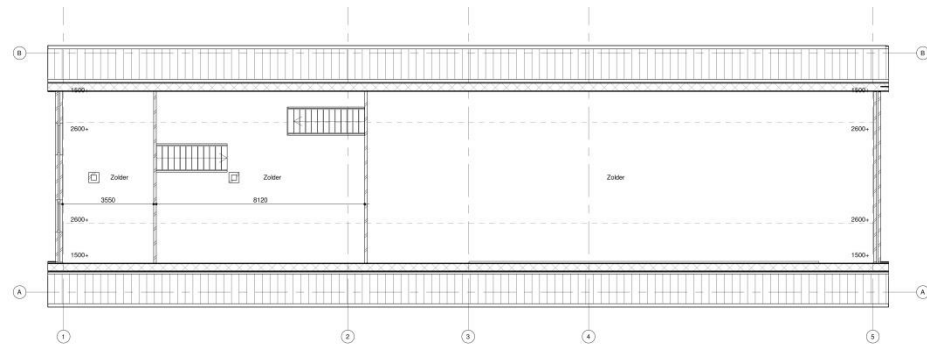

Plattegrond van de bestaande toestand. Weergave niet helemaal volledig. Zo ontbreekt een kastenwand in de kamer linksboven, de schouw in de mooikamer en keuken én een scheidsmuur in de stal, evenals een daar aanwezig toilet en badkamer.

Wanneer men door de voordeur het pand betreedt, stapt men de gang binnen. Het concept van een (midden)gang ter ontsluiting van voornamen vertrekken aan weerszijden is lange tijd toegepast in de (agrarische) bouwkunst. Kenmerkend is de plaatsing van kamerdeuren in het midden van de gangmuren, tegenover elkaar. Links van de gang bevindt zich de mooikamer, ook wel beste kamer genoemd. In omvang is dit het grootste vertrek. De kamer werd alleen gebruikt bij speciale gelegenheden, bijvoorbeeld tijdens feestdagen of voor ontvangst van bezoek. Het dagelijks leven speelde zich vooral af in de iets meer dan een meter smallere leefkamer rechts van de gang. Deze gang heeft mede daarom een directe verbinding met de keuken, die kan worden aangeduid als het kloppend hart van het boerderijleven. Vanuit de keuken leidt een gang naar de voordeur, een gang richting de stal en uiteraard is vanuit de keuken de (proviand)kelder toegankelijk. De keldertoegang deelt een portaaltje met het voormalige toilet en de kamer die in de hoek van de linkerzijgevel en de achtergevel is gesitueerd. Dit zou de ouderslaapkamer geweest kunnen zijn (de eigenaars meenden dat in het pand nooit bedsteden hebben gezeten, wat gelet op het bouwjaar van de boerderij inderdaad aannemelijk is).³ Het enige dat voor een ouderslaapkamer lichte bevreemding oproept, is het feit dat vanuit de kamer een bijzonder steile trap (de steilte heeft te maken met de deur tussen gang en keuken) naar de zolder leidt. Er is een tweede zoldertrap, maar die is louter toegankelijk vanuit de voormalige voorstal.

³ De woningwet aan het begin van de twintigste eeuw zorgde voor een geleidelijk einde aan het fenomeen bedstede.

De zolder heeft aan de zijde van de kopgevel een kamer, afgescheiden door middel van een houten wand bestaande uit kraaldelen. Die kamer kende oorspronkelijk een tweedeling. De verdwenen tussenmuur tekent zich nog af en ook de aanwezigheid van twee toegangsdeuren tot wat nu één ruimte is, is hiervoor een duidelijk bewijs. Oorspronkelijk zullen het (kinder-)slaapkamers zijn geweest, maar aan die functie herinnert bar weinig. Vermoedelijk is er op de zolder ook nog een knechtenkamer geweest, tegen de brandmuur (de muur tussen woon- en bedrijfsgedeelte). Een afgeschoten kamer tekent zich nog af in de vorm van een bepleisterd en gewit vlak op de muur.

Plattegrond van de zolder. De trap links is niet juist weergegeven, het trapgat in de zoldervloer is aanmerkelijk minder lang.

De gang richting de keukendeur gezien. Rechts de deur naar de mooikamer, met aandacht voor de lambrisering.

4.2 De gang

De gang is een fraaie ruimte, vooral omdat hier nog vrijwel alle oorspronkelijke afwerkingen behouden zijn gebleven. Op de vloer liggen cementtegels die qua decorum verre van standaard zijn. Er is sprake van een combinatie van flora en fauna in de vorm van een gestileerd bloemenmotief en vlinders. Er is gewerkt met drie kleuren op een crèmekleurig font. Het geheel is ingebed in een Jugendstil

randlijst waarin een vijfde kleur (een lichte tint groen) aan het kleurpallet is toegevoegd. Lichte bevreemding wekt het feit dat dit geheel omkaderd is met een witte tegelrand met tegels die een afwijkend formaat hebben. Men zal voor deze lijst hebben gekozen om de vloerversiering niet direct aan te laten sluiten op de tegelplintlijst. In die tegelplintlijst, die de voorbode vormt voor een reliëfdecoratie in pleisterwerk, zien we bij de vloer passende tegels. Ook hier treffen we in driekleur een combinatie van bladmotieven en vlindervoorstellingen aan. De randlijst van de tegelplint is gelijk aan de randlijst van de vloer.

Tegelplint en cementwerk van de lambrisering in de gang.

Vloertegels in de gang.

De exacte samenstelling van de reliëfdecoratie is niet vastgesteld. Deze wijze van lambrisering was vooral in de jaren twintig van de vorige eeuw populair, in latere tijd werd hier zogenaamd betonemaille gebruikt. De mate van oorspronkelijkheid

is zonder licht destructief onderzoek niet vast te stellen. De 'kwaststreek' in het werk heeft iets floraals, de kleur lijkt passend te zijn bij vloer en tegelplint, waarin de roodbruine kleur ook voorkomt. Dat er in de lambrisering met een witte bies de illusie van een paneel wordt gewekt, is een indicatie dat het wel eens om oorspronkelijk werk zou kunnen gaan. De lambrisering wordt beëindigd met een geschilderde rand die is afgezet met een donker biesje. Die rand komt we onder het plafond opnieuw tegen, als voorbode voor een fraai gesjabloneerde randlijst die uit de bouwtijd van het pand moet dateren. Hier vormt een kralenketting de basis voor een alternerend patroon van twee bloemdecoraties. Hier zijn twee tinten groen gebruikt. De kamerdeuren in de gang stammen ook nog uit de bouwtijd, zoals opgemaakt kan worden uit de paneelindeling, het hang- en sluitwerk en de krukstellen.

Het plafond in de gang.

Lijstwerk op de gangmuren, aansluitend op het stucplafond.

Deuren, kozijnen en de geprofileerde aftimmerlatten daaromheen, dateren uit de bouwtijd, maar zijn aantast. Die aantasting bestaat eruit dat de voormalige

bewoonster op late leeftijd besloot om de deuren te ontdoen van het oorspronkelijke schilderwerk (de kleur stond haar naar verluidt niet aan). Het plafond is op zichzelf een vrij eenvoudig stucplafond met geprofileerde spiegellijst en middenornament vanwaar een lichtarmatuur naar beneden gaat. Het is niet zeker of het pand bij de bouw al werd aangesloten op het elektriciteitsnet, vermoedelijk is dat niet het geval (er zal dan een gas- of olielamp zijn geweest). De huidige armatuur dateert vermoedelijk uit de jaren zestig. De betekenis van het plafond ligt vooral in de samenhang met de vloer- en wandafwerking (met name kleurstelling). De zeldzaamheid van een plafond dat in de het tijdsbestek van bijna 100 jaar nauwelijks gewijzigd is, is groot, maar niet zo uitzonderlijk als een in vrijwel geheel oorspronkelijke staat verkerende mooikamer.

Eén van de vier beschilderde wanden van de mooikamer. Hier de wand met de oorspronkelijke kachelschouw.

4.3 De mooikamer

De mooikamer is vanwege de hoge mate van authenticiteit uitzonderlijk. De situatie die we hier tijdens het veldwerk aantreffen is welhaast uniek te noemen, al helemaal voor een pand dat geen geregistreerd monument is. Als niet het oorspronkelijke meubilair uit de ruimte verwijderd was, zou men de toestand als museaal hebben kunnen bestempeld.

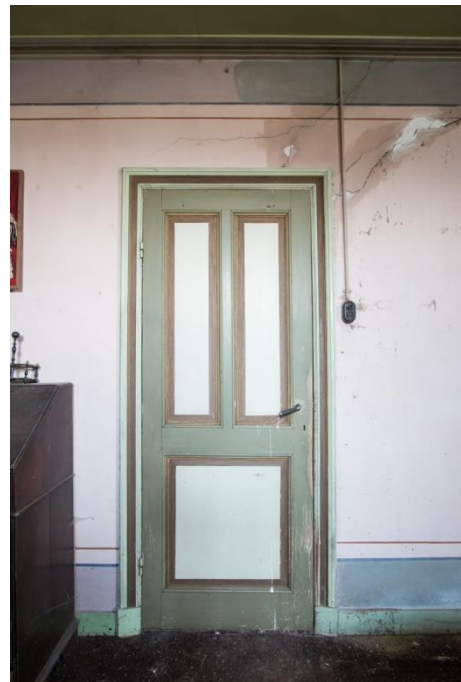
De muren van de ruimte zijn alle nog voorzien van lijst- en sjabloonschilderwerk dat op stilistische gronden niet anders dan oorspronkelijk kan zijn. Boven een groen geschilderde plint is met licht blauw een kader opgezet waarvan de hoeken zijn gesierd met een geometrisch, gesjabloneerd ornament dat associaties oproept met de Art Deco. Die hoekornamenten zijn ook toegepast in de afwerking van het stucplafond dat zich van het plafond in de gang onderscheid door een dubbele spiegellijst en een zwaarder aangezet cirkelornament in het midden. Het leidt weinig twijfel dat de schildering van het plafond uit de tijd van de wandschildering dateert.

Tegen de achtermuur van de kamer bevindt zich een schouw die uit de bouwtijd moet stammen. De strak gevormde schouwmantel is in natuursteen uitgevoerd. De geknikte achterwand van de kachelplaats is afgewerkt met fraaie vierkleurige

bloemtegels met reliëf. De kachel zou ook zomaar nog de oorspronkelijke kunnen zijn. Op de zolder staan kolomkachels, wat het vermoeden voedt dat de huidige kachel in de jaren vijftig of zestig in de plaats is gekomen van één van deze kolomkachels.

Fraai sjabloonschilderwerk in detail.

Middenornament van het stucplafond in de mooikamer, rechts de kamerdeur.

De kamerdeur naar de gang lijkt aan de kamerzijde nog de oorspronkelijke kleurstelling te hebben. Ook hier is een pallet van vier kleuren te onderscheiden. De paneelvlakken zijn crème van kleur, de facetten bruinig. Het deurhout is groen geschilderd (onder de huidige toplaag is een lichter geelgroen en een

witlaag te zien, maar dat kunnen goed grondlagen zijn), fijne profileringen zijn met een goudkleur afgezet.

Bijzonder is ook de vondst van olieschildering op de houten vloer van de kamer. Het gaat om een opvallend laat voorbeeld van dit type vloerafwerking en het vertegenwoordigt mede daarom een zeer hoge zeldzaamheidswaarde.

Tegels van de kachelschouw.

Inmiddels zeer zeldzame geoliede vloer in de mooikamer.

4.4 De leefkamer

De leefkamer is bijna even bijzonder als de mooikamer, ware het niet dat de staat waarin de wandafwerkingen in deze kamer verkeren, zeer te wensen overlaat. Vanwege de vaste vloerbedekking kon hier niet worden gezien of er in deze ruimte sprake is van een bijzondere vloerafwerking. Bij de deur naar de keuken

was een klein stuk van het vloerhout te zien. Dat was in een roodbruine, monotone tint beschilderd.

De 'leefkamer' met rechts de keukendeur.

Eén van de weinige plekken waar de muurschildering nog in volle glorie te zien is.

De kamer heeft aan vier zijden muurschilderingen. De lambrisering is zwaar gehavend, zozeer dat gezocht moet worden naar een plek waar de lambrisering nog enigszins herkenbaar is. Daar blijkt het te gaan om een houtimitatie. De imitatie van planknaden is nog enigszins te onderscheiden. Boven deze lambrisering is op een aantal wanden nog een substantieel deel van de wandschildering aanwezig. De basis wordt gevormd door alternerend groene en roodbruine verticale banen. De overgangen zijn met linten geaccentueerd. Om en om is hieromheen een geschilderde bloemenrank of een (o) motief aangebracht. De baan aansluitend op het plafond heeft een repeterend rankenmotief dat met gestileerde bloem- en knopmotieven is verlevendigd. Kleuren die we op de wand

tegenkomen, treffen we ook op het stucplafond aan. Waar de verflaag beschadigd is, is geen spoor te vinden van een eventueel oudere afwerking.

Lijstwerk met sjabloonschildering aansluitend op het stucplafond.

Middenornament met schilderwerk uit de bouwtijd.

De gang- en keukendeur zijn oorspronkelijk (inclusief hangwerk, sluitwerk en krukstellen), maar de oude kleuren zijn verwijderd ten behoeve van de huidige laklaag. In een hoek van de kamer staat een recentere kachel waarvan de afvoerbuys is aangesloten op het kanaal van de schouwplaats in de keuken.

4.5 De keuken

De keuken is een ruimte waarin nauwelijks oorspronkelijke afwerkingen te vinden zijn. Dat wil echter niet zeggen dat die afwerkingen er niet meer zijn. Het is zeer goed mogelijk dat boven het huidige schrotenplafond nog een oud stucplafond schuilgaat (op de zolder kon dit, ter plaatse van een gat in de vloer, worden bevestigd). Het is ook meer dan waarschijnlijk dat de huidige wandafwerking eenvoudigweg is aangebracht over een oudere afwerking. De enige plek waar op dit moment sprake is van een oorspronkelijke afwerking, is in

de stookplaats, waarvan het fornuis overigens is verwijderd. De wanden zijn hier betegeld met zogenaamde witjes die machinaal zijn geproduceerd. De schouw is in hout uitgevoerd en op een wijze geornamenteerd die het best “gestileerd klassiek” zou kunnen worden genoemd. Het houtwerk is gelakt, evenals het houtwerk van de deuren die de schouw flankeren. Hier zou die afwerking nog wel eens uit de bouwtijd kunnen dateren.

Het keukenblok, dat tegen de achtergevel is geplaatst, dateert uit de jaren zeventig, inclusief het tegelwerk van de achterwand.

De keuken met oorspronkelijke kookplaats geflankeerd door deuren uit de bouwtijd. Rechts de voormalige bijkeuken.

4.6 De bijkeuken

De bijkeuken maakt als ruimte een wat onbestemde indruk. In de ruimte is sprake van een betonvloer en we treffen hier eenzelfde verlaagd schrotenplafond aan als in de keuken. De delen van de muren die nog een wandtegeling hebben, zijn bezet met lastig dateerbare gele tegels. In de hoek tekent zich de plek af waar vroeger een waterpomp heeft gestaan. De houten kraalschrotenwand tussen bijkeuken en de zoldertrap moet nog wel uit de bouwtijd dateren. De kans dat hier nog sjabloonschilderingen onder de huidige toplaag schuilgaan, achten wij (zeer) klein. In de wand is een deur aanwezig waarmee de ruimte onder de trap als trapkast in gebruik kon worden genomen.

4.7 De smalle kamer aan de voorzijde

Volgens de opdrachtgever is deze kamer als laatste in gebruik geweest als logeerkamer. Sjabloonschildering bij wijze van lambrisering, nog maar op enkele plekken in het zicht en gehavend, lijkt een aanwijzing te zijn dat deze kamer door kinderen werd gebruikt. Het is in ieder geval geen representatieve kamer geweest, afgaande op het vlakke en onbeschilderde stucplafond in de ruimte. Er is als het ware een hap genomen uit één van de hoeken van de kamer. Dit is gedaan ten behoeve van een stortkoker waarmee opgeslagen hooi de stal in kon worden gebracht.

De smalle kinderlogeerkamer en rechts de gang naar de voorstal.

Sjabloonschildering in de kinderlogeerkamer, in de rest van de kamer goeddeels overschilderd.

4.8 De stalgang

Een wat onbestemde ruimte waarin de paneeldeuren nog enigszins zorgen voor een historisch karakter. In de ruimte is sprake van een hoog opgeschilderde lambrisering en een recenter, verlaagd schrotenplafond.

4.7 De (slaap?)kamer

Deze kamer heeft eenvoudige, gewitte muren en een vlak, eveneens witgeschilderd stucplafond. Op de houten vloer die niet beschilderd is, ligt een recente(re) vloerbedekking. In de hoek van de gevels is de vloer vernieuwd. Het verhaal gaat dat hier een toegang tot een schuilruimte onder het huis heeft gezeten. Een kraalschrotenwand is vrijwel zeker een oorspronkelijk element. De

wand scheidde twee (kast)ruimten af én diende als opgang voor de zeer steile zoldertrap. Opvallend is dat de wand niet tot aan het plafond reikt, wat gebruikelijk is.

De kamerdeur is oorspronkelijk doch ontzet. Hier is goed te zien hoe één van de hoeken van het gebouw aan het wegzakken is. In de kamer staat nog een oude brandkast. De kast is zeker vooroorlogs.

De wand in de (slaap)kamer met kastruimte en de opgang naar de naar huidige maatstaven uitzonderlijke steile trap.

De zoldertrap en de brandkast.

4.8 Het toilet

Het toilet als ruimte is herkenbaar door de circa 1 meter hoge tegellambrisering in combinatie met het kleine venstertje in de achtergevel. Het toilet zelf is

verdwenen. De plank die hier nu aanwezig is, is niet een restant van een privaat of iets dergelijks. Het toilet is vermoedelijk in de jaren zeventig omgevormd tot kastruimte op het moment dat in de voorstal het huidige toilet werd gerealiseerd. De paneeldeur van het toilet is oorspronkelijk, doch ontdaan van de oorspronkelijke afwerkingen.

Het voormalige toilet en rechts de keldertrap.

4.9 De kelder

De kelder is een kleine ruimte met langs de lange wanden houten rekken. Er is sprake van een eenvoudige klinkervloer, gewitte wanden en een vlak kelderdek dat is gevormd met stalen liggers en beton daartussen. De genoemde combinatie treffen we niet veel aan en kan worden aangemerkt als een overgangsfase tussen constructies van stalen liggers en gemetselde troggewelfjes naar volledig gewapend betonnen dekken. Die transitie vond in korte tijd plaats zo tussen 1920 en 1930 en het kelderdek is daarmee in hoge mate karakteristiek voor de bouwtijd van de voormalige boerderij.

De kelderruimte met een niet veel voorkomend kelderdek.

De eenvoudige houten keldertrap daarentegen, is veelvoorkomend en niet specifiek voor zo een korte periode in tijd.

4.10 Interieurindeling stalgedeelte

De precieze ontwikkeling van de stalindeling kon binnen de kaders van de verkenning niet worden achterhaald. Debet hieraan is onder andere een ingrijpende modernisatiefase die in de jaren zeventig ten uitvoer is gebracht. Dat is het moment geweest waarop de huidige stalgoten, de stelvloer en bijvoorbeeld ook de betonnen stalvensters zullen zijn aangebracht. De voorstal werd als het ware bij het woongedeelte getrokken, door hier een toilet en een badkamer te realiseren. De indeling en afwerking van deze ruimten zijn volstrekt van geen betekenis. Zoals in het volgende hoofdstuk zal worden aangetoond, is er oorspronkelijk in de stal een tweedeling geweest, zoals nu nog afleesbaar aan de draagconstructie daar én in de vensters in de achtergevel.

De voormalige voorstal met links de deur van de (hooi)koker, gevolgd door de gangdeur en de deur naar de zoldertrap. Dit zijn oorspronkelijke elementen. Het fornuis heeft waarschijnlijk in de keuken gestaan.

Toilet en badkamer in de voormalige voorstal.

5

De draagconstructie

De draagconstructie van het gebouw is in lijn met de standaard bouwmethoden in de tijd van realisatie voor wat betreft het woongedeelte van de boerderij. Hier zijn de lange gevels en enkele van de structuurbepalende tussenmuren dragend uitgevoerd. De balklagen van de begane grondvloer en van de zoldervloer zijn niet in het zicht. Dat komt door de aanwezigheid van een stucplafond. Die plafonds zijn van oudsher in het pand aanwezig. Dat kan niet anders betekenen dan dat de balklagen in de ruimten met dergelijke plafonds ongeprofileerd en onbeschilderd zijn. Op de zolder is boven de keuken, daar waar vloerplanken als gevolg van waterschade zijn weggerot, de balklaag deels in het zicht. Hier kunnen we overigens ook vaststellen dat boven het schrotenplafond in de keuken nog wel een stucplafond aanwezig is. We kijken op de zolder namelijk op tegels, riet en stucwerk van dit plafond.

De houten balklaag boven de keuken, tevens zicht boven op het stucplafond dat in de keuken aan het zicht onttrokken is.

De draagconstructie in de stal roept enkele vragen op die niet zo eenvoudig zijn te beantwoorden. Er zijn hier namelijk twee verschillende constructies toegepast. In het achterste deel van de stal treffen we twee moerbalken aan met aan de onderzijde pengaten die doen vermoeden dat er oorspronkelijk twee houten stijlen (en dus een driedeling) aanwezig moeten zijn geweest. Het deel van de stal dat aansluit op het woongedeelte, heeft een constructie van stalen balken en liggers, met tussen de laatste troggewelfjes die in beton zijn uitgevoerd. Aanvankelijk ging hierbij de gedachte uit naar een constructiewijziging in de loop van het derde kwart van de twintigste eeuw, maar het lijkt er toch sterk op dat deze constructie uit de bouwtijd dateert. Daarmee zou het een vrij zeldzame constructievorm zijn. Een argument om aan te nemen dat de constructie uit de

bouwtijd stamt, is het gegeven dat we deze constructie ook aantreffen in het dek van de kelder. De constructie daar kan welhaast niet anders dan uit de bouwtijd stammen.

De houten vloerconstructie in het achterste deel van de stal. Stalen kolommen lijken latere toevoegingen omdat we ter plaatse in de balken pengaten zien.

Het is met name de toepassing van beton die de vloerconstructie vrij zeldzaam maakt. In de jaren twintig vond de transitie plaats van meer traditionele vloerconstructies in hout naar modernere beton- en systeemvloeren. De vloer in het gebouw vertegenwoordigt een tussen/overgangsfase die maar kort heeft geduurd.

De overgang van de vloerconstructie in de stal. De stalen balk moet in plaats zijn gekomen van een gesloopte dwarsmuur. Beide vloerconstructies dateren vermoedelijk uit de bouwtijd.

De aansluiting van het beton op de stalen vloerliggers. Rechts één van de genoemde pengaten.

Het heeft er alle schijn van dat er oorspronkelijk in de stal sprake is geweest van een fysieke tweedeling, in de vorm van een dwarsmuur. Op de overgang van beide constructievormen menen we een secundaire stalen blak te zien, alsmede afgehakte bakstenen daar waar wij vermoeden dat oorspronkelijk sprake is geweest van een scheidsmuur. Daarmee valt overigens ook meteen het verschil in venstertypologie in de achtergevel op zijn plaats. De verdwenen muur sluit aan tussen de beide venstertypen.

Nogmaals de overgang van de zoldervloerconstructies, met zicht op afgehaakt metselwerk, een ingewerkte stalen balk en rechts een stalen venster in de achtergevel.

De kapconstructie is in de bouwtijd gangbaar te noemen. De gordingenkap wordt ondersteund door Hollandse spanten. Twee spantbenen zijn gepend in een makelaar (hier met toognagels bevestigd) waarna spantbenen en makelaar zijn ingeklemd door trekbalken. De trekbalken zijn onderling door middel van bouten verbonden. Uiteraard zijn ook blokkeels gebruikt om de spanten met de muurplaat en de gevels te koppelen. Door de aanwezigheid van borstweringen, werden de gordingen op staanders geplaatst. De staanders zijn met klossen

afgeschoord op de spantbenen. In de bouwtijd wordt in dat soort situaties meestal gekozen voor zogenaamde verbeterde Hollandse Spanten, waarbij de spantbenen op de blokkeels rusten en kreupele stijlen op de vloerbalken zijn gezet.

De kapconstructie boven het bedrijfsgedeelte.

De kapconstructie boven het woongedeelte, met zicht op de wand van de slaapkamers.

Kolomkachels op de zolder in opslag genomen.

Op zolder herinnert het één en ander nog aan de boerderijfunctie.

Op zolder herinnert het één en ander nog aan de boerderijfunctie.

6 Waardering

6.1 Waardendefinities

Om een proces van planvorming, plantoetsing en vergunningverlening soepel te laten verlopen, is het van belang dat alle betrokken partijen hetzelfde verstaan onder monumentale waarden en hun gradaties alsmede de door de bouwhistoricus gehanteerde toetsingscriteria. Dit hoofdstuk begint dan ook met het definiëren van de waarde-categorieën en de criteria authenticiteit en zeldzaamheid. De waardencategorieën en toetsingscriteria zijn voorgeschreven in de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* (RCE en SBN) zonder dat daarbij aangegeven wordt wat daar precies onder wordt verstaan.

In de inleiding van dit rapport is monumentale waarde in de context van gebouwd erfgoed omschreven als: een term waarmee objecten worden aangeduid die voor de samenleving als geheel belangrijk worden gevonden, vaak met het oog op de eigen cultuur en identiteit. Op academisch niveau ligt de nadruk van oudsher sterk op architectuur en vormgeving. Van vroeger uit worden vooral die gebouwen als monument aangewezen waarvan het exterieur duidelijke karakteristieken heeft van een bepaalde architectuurperiode. De laatste jaren komt er steeds meer aandacht voor historische constructies in, en de historische gebruiksfunctie van, gebouwen.

De bouwhistoricus heeft volgens de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* twee primaire toetsingscriteria tot zijn beschikking om onderscheid te maken in waardengradaties. Het betreft de mate van authenticiteit én de mate van zeldzaamheid. Het begrip authenticiteit is op zichzelf niet complex. Authenticiteit staat gelijk aan echtheid, 'zoals op het moment van ontstaan' en ongewijzigd. Men moet er hierbij wel voor waken dat de focus niet onevenredig op de eerste bouwphase wordt gelegd. Het is immers mogelijk dat een tweede, derde of zelfs vierde bouwphase ook monumentale waarde vertegenwoordigt. Een bepaalde ingreep kan bijvoorbeeld zeer karakteristiek zijn voor een bepaalde tijd. Als dat het geval is, dan spreekt men in bouwhistoriekringen van (bouw)historische gelaagdheid. Feitelijk kent men hierbij een zekere monumentale waarde toe aan één of meerdere bouwfasen waarbij authentieke relictten uit die fasen nog aanwezig zijn.

Het begrip zeldzaamheid kan bij bouwhistorisch en waardenstellend onderzoek niet absoluut worden bepaald. Daarvoor ontbreekt het aan kwantitatieve informatie. Daarnaast speelt parten dat niet altijd duidelijk is wat het referentiegebied precies is. Op plaatselijk niveau is een bouwkundig onderdeel eerder zeldzaam dan op provinciaal of zelfs landelijk niveau. Daarnaast kan de mate van zeldzaamheid vaak niet los worden gezien van de mate van authenticiteit. Immers een hogere mate van authenticiteit is per definitie zeldzamer.

Bij het opstellen van een waardenstelling schrijven de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* drie categorieën voor: hoge monumentale waarde, positieve monumentale waarde en indifferente monumentale waarde. De termen zijn goed toe te passen, wanneer men weet wat er onder wordt verstaan. Positief is feitelijk een bevestiging, een 'ja' antwoord. Positieve monumentale waarde wil dus niet veel anders zeggen dan dat er inderdaad sprake is van monumentale waarde. BAAC beschouwt positieve monumentale waarde als basiswaarde. De indicator hoog wordt toegepast om te verheffen. Er is niet zomaar sprake van monumentale waarde (positief), maar van iets bijzonders. De lastigste term in gebruik is de term indifferent wat letterlijk onverschillig betekent. In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* worden indifferente monumentwaarden gedefinieerd als zaken die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object (of gebied). Het lastige daaraan is de koppeling van indifferent en waarden, wat suggereert dat er wel sprake is van waarden, maar dat die niet in verhouding staan tot de positieve en eventueel hoge monumentale waarden. Het is om die reden dat BAAC in haar rapporten een vierde categorie hanteert, namelijk de categorie: geen monumentale waarde. Vaak gaat het hierbij om recente(re) afwerkingen, zoals vloerbedekkingen, behangsels, gipsplafonds en dergelijke.

Gesimplificeerd kan worden gesteld dat wanneer sprake is van een authentieke én zeldzame situatie, hoge monumentale waarde dient te worden toegekend. In geval een toestand authentiek is maar niet zeldzaam (of omgekeerd), is een positieve monumentale waarde op zijn plaats. Indifferente monumentale waarde ten slotte is de categorie waaronder zaken worden geschaard wanneer van een authentieke en zeldzame toestand in het geheel geen sprake is.

- Hoge monumentale waarde: van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied (bijzonder of uitzonderlijk).

Voor onderdelen waaraan hoge monumentale waarde is toegekend, geldt dat het behoud daarvan een zeer zwaar wegende factor is bij de afweging van algemene belangen (de betekenis van het monument voor de samenleving) tegen de belangen van de eigenaar/ontwikkelaar. In principe is al bij de planvorming het behoud van deze onderdelen een gegeven/uitgangspunt. Aanpassingen zijn denkbaar wanneer de bestaande monumentale waarde wordt versterkt (bijvoorbeeld door herstel van details, terugbrengen van oorspronkelijke kleurstellingen, het verwijderen van waarde-verstorende elementen of eventueel reconstructie). Indien de waarde wordt aangetast, geldt dat ingrepen met zorg moeten worden uitgevoerd waarbij de historische architectuur van het gebouw maatgevend is. Aanpassing van elementen met hoge monumentale waarde kan gevolgen hebben voor de monumentale status van het gebouw.

- Positieve monumentale waarde: van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied, omwille van de (redelijk) hoge mate van authenticiteit en/of zeldzaamheid (basiswaarde).

Voor onderdelen waaraan positieve monumentale waarde is toegekend, geldt dat er bij het maken van verbouwingsplannen, vanuit bouwhistorisch oogpunt, gestreefd moet worden naar zoveel mogelijk behoud er van. Het monumentale belang van deze elementen dient zorgvuldig afgewogen te worden tegen de belangen van de eigenaar/ontwikkelaar. Aanpassingen van positief

gewaardeerde onderdelen zijn denkbaar wanneer het karakter en de monumentale waarde van het geheel blijven bestaan of eventueel worden versterkt. Substantiële aantasting van positief gewaardeerde onderdelen kan gevolgen hebben voor de monumentale status van het gebouw.

- Indifferente monumentale waarde: van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object als gevolg van een aantasting van de mate van authenticiteit of de veelvoorkomendheid.

Vanuit bouwhistorisch oogpunt bestaan er geen zwaarwegende argumenten om het volledige behoud van indifferent gewaardeerde onderdelen na te streven. Wijzigingen behoren doorgaans tot de mogelijkheden, sloop in veel gevallen ook. Reconstructief herstel kan in sommige gevallen leiden tot opwaardering van indifferent gewaardeerde onderdelen.

- Geen monumentale waarde

Vanuit bouwhistorisch oogpunt bestaan er geen argumenten om het behoud van elementen zonder monumentale waarde na te streven. Wijzigingen of zelfs sloop behoren zonder voorbehoud omwille van bouwhistorie of de monumentale status tot de mogelijkheden en kunnen in het geval het verstorende elementen zijn, zelfs een positief effect hebben op de beleving van de monumentale waarde van het complex als geheel.

6.2 Waardering

6.2.1 Algemene historische waarde

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de algemene historische waarde van een object inzicht moet worden verkregen in verbondenheid met maatschappelijke ontwikkelingen. Concreet wordt de bouwhistoricus gevraagd te toetsen of in het gebouw één of meerdere maatschappelijke ontwikkelingen tot uitdrukking komen, en zo ja, in welke mate en hoedanigheid. Dit is geen eenvoudige opgave, mede omdat concrete definities van de gehanteerde begrippen ontbreken. In deze rapportage worden alleen die begrippen gedefinieerd waarover binnen de kaders van het onderzoek uitspraken mogelijk zijn.

Onder *culturele ontwikkeling* wordt in dit kader verstaan de ontwikkeling van veronderstellingen, opvattingen, waarden, normen en de materiële uitdrukking daarvan door een samenleving of een groep daarbinnen. De ontwikkeling van menselijke activiteit op tastbare wijze tot uiting gebracht.

In algemene zin geeft de typologie van het gebouw, karakteristiek voor het agrarische bouwen in Noord Brabant in de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste, uiting aan menselijk handelen. De zogenaamde langgevelboerderij vormde in de genoemde periode de standaard en is in hoge mate bepalend voor het Brabantse landschap. In het interieur van het woongedeelte is inzicht te krijgen in de woonomstandigheden op het Brabantse platteland in het eerste kwart van de twintigste eeuw waarbij de aanwezigheid van oorspronkelijke afwerking de duiding van de belangrijkste ruimten eenvoudig maakt.

Onder sociaaleconomische ontwikkeling wordt in deze rapportage gerekend de ontwikkeling die betrekking heeft op algemene welvaart/vooruitgang. Men zou kunnen stellen dat de wijze waarop de boerderij ontworpen is en de traditionele wijze waarop een representatief en relatief rijk interieur tot stand is gebracht, een kenmerk is voor de periode van welvaart die zich kort na afloop van de Eerste Wereldoorlog aandiende.

Onder geestelijke ontwikkeling wordt in deze rapportage verstaan de ontwikkeling van het niet stoffelijke, in dit geval tot uiting gebracht in het materiële; het complex.

Behoudens losse inventaris her en der verspreid in het pand (denk aan heiligenbeelden, religieuze schilderijen en prenten, kruisjes en dergelijke) is er geen sprake van een conceptuele of nagelvaste uiting van het geestelijke. De losse inventaris laat wel heel goed zien hoe groot de betekenis van het geloof was op het platteland. Het is in die zin een uiting van de periode van het Rijke Roomse leven.

De geografische ontwikkeling kan worden gedefinieerd als de betekenis die het gebied heeft voor de door de mens gecreëerde leefomgeving; de wijze waarop het natuurlandschap in cultuurlandschap werd getransformeerd en aan ontwikkelingen in gebruik werd aangepast, zowel in materiële als immateriële zin.

Zonder uitgebreid historisch onderzoek is hierover niets concreets te melden. Op basis van kaartmateriaal is enig inzicht gekregen in de ontwikkeling van het gebied vanaf 1832, maar te weinig om een uitspraak over de waarde van die ontwikkeling te formuleren.

Onder bestuurlijke ontwikkeling wordt verstaan de ontwikkeling van zeggenschap over een maatschappelijk afgebakend gebied.

Hiervan is op basis van bevindingen in deze rapportage geen sprake.

Onder (technische en) typologische ontwikkeling op maatschappelijk vlak wordt hier verstaan de ontwikkeling in grondvorm gerelateerd aan de mens/gebruiker (bijvoorbeeld sekse of status) of sociale gebeurtenissen.

Hiervan is op basis van bevindingen in deze rapportage geen sprake.

Onder innovatieve waarde wordt verstaan de ontwikkeling van nieuwe ideeën en opvattingen, hier met betrekking tot maatschappelijk of op de markt gerichte of strategische vernieuwing.

Hiervan is op basis van bevindingen in deze rapportage geen sprake.

6.2.2 Ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden

In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek wordt aangegeven dat voor de bepaling van de ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden inzicht moet worden verkregen in de status van vijf te onderscheiden componenten, waarvan hieronder enkele worden gecombineerd.

- Belang van het complex als essentieel onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationale betekenis is.

Het gebouw is niet gelegen binnen de grenzen van een beschermd dorpsgezicht, wel maakt het gebouw deel uit van een cultuurhistorisch vlak in het vingerende bestemmingsplan. Een plan zal daarom mede gericht moeten zijn op behoud, herstel of ontwikkeling van cultuurhistorische waarden die kenmerkend zijn voor het gebied.

- Belang van het complex wegens de situering, verbondenheid met de ontwikkeling/uitbreiding van een streek, stad of wijk.

In het bestemmingsplan wordt aan de voormalige boerderij historische waarde toegekend omwille van de herkenbaarheid van het bouwtype (langgevelboerderij). Daarnaast wordt gewezen op de buitendijkse (verhoogde) ligging en is vermeld dat het pand in 2011 is aangemerkt als karakteristiek pand met cultuurhistorische en architectonische waarde. Dit lijkt overigens formeel louter betrekking te hebben op baksteen, getande lijst, betonnen stalramen (wat enigszins vreemd is gelet op de beperkte ouderdom van die elementen), het dak en de dwarsdeel.

Andere elementen die in de omgeving van betekenis zijn, zijn het klooster, het maasheggenlandschap, de nabijgelegen boerderij Van den Boschweg 5 (die een lange geschiedenis kent) en een aantal monumentale bomen.

- Belang van het complex wegens de wijze van verkaveling / inrichting / voorzieningen.

Kon binnen de kaders van de verkenning niet worden bepaald.

- Het belang van het complex wegens de hoge kwaliteit van de bebouwing en de historisch-ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen.

Kon binnen de kaders van de verkenning niet worden bepaald.

6.2.3 Architectonische waarden

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de architectonische waarden inzicht moet worden verkregen in de status van vijf te onderscheiden componenten, waarvan er hieronder enkele worden gecombineerd.

- Belang van het complex voor de geschiedenis van de architectuur en het oeuvre van de architect(en).

Omdat er geen bouwvergunningen of bouwtekeningen zijn aangetroffen in het Brabants Historisch Informatiecentrum, is niet te zeggen wie verantwoordelijk is voor het ontwerp van de boerderij. De opdrachtgever beschikt wel over een nota die is opgesteld door P. Gerrits, voor door hem geleverde diensten waaronder timmerwerk.

- Belang vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteit van het ontwerp en de ornamentiek.

Ondanks dat in beleidsstukken uitsluitend wordt ingegaan op de uiterlijke karakteristieken van het gebouw, lijkt van hoogwaardige esthetische kwaliteit vooral in het interieur sprake te zijn. De voorgevel is qua metselwerk nog grotendeels oorspronkelijk en ontstijgt door ornamentale aspecten (gekleurde baksteen en lijstwerk) de middelmaat, dat geen van de vensters in de gevel nog uit de bouwtijd dateert, is een vrij forse aantasting van de esthetiek. Het interieur

van het woonhuis daarentegen, verkeert nog grotendeels in oorspronkelijke toestand, inclusief – en dat is echt uitzonderlijk – de afwerking van vloer(en), wanden én plafonds. Over de zeldzaamheid van dit soort schilderijen in de bouwtijd zijn we onvoldoende geïnformeerd (het kan in die tijd veel voorkomend zijn geweest), in de huidige tijd is het bestaan ervan (zeker in een Brabantse boerderij) zeer uitzonderlijk.

- Belang vanwege de interieurafwerking (in samenhang met het exterieur). Dit belang is, zoals hierboven geschetst, bijzonder groot, waarbij met name de voormalige mooikamer (in combinatie met de gang) overstijgend is. De samenhang met het exterieur bestaat in hoofdzaak uit de vensterposities, doordat een deel van de vensters niet meer uit de bouwtijd dateert (en een ietwat andere typologie heeft gekregen). In het voormalige stalgedeelte zijn geen afwerkingen van grote betekenis aanwezig, op de zolder evenmin.

6.2.4 Bouwhistorische waarden

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de bouwhistorische waarden van het gebouw onderscheid wordt gemaakt in drie componenten. Concreet wordt de bouwhistoricus gevraagd te toetsen of het gebouw van belang is vanwege één of meerdere van deze componenten en hoe groot dit belang is, waarbij authenticiteit en zeldzaamheid de belangrijkste toetsingscriteria zijn.

- Het belang van het object voor de geschiedenis van de bouwtechniek. Dat belang is beperkt voor wat betreft de gevels, de vloerconstructies in het woongedeelte en het achterste deel van het bedrijfsgedeelte. De zoldervloer daartussen én de keldervloer, zijn wel van bovengemiddeld belang voor de ontwikkeling van de bouwtechniek omdat het hier gaat om een overgangsfase (een korte periode van tijd) van traditionele constructies in hout of een combinatie van hout en steen, naar systeemvloeren en/of gewapend beton. Omdat de transitie vrij snel verliep, is de tussenvorm waarbij stalen liggers worden gecombineerd met beton, relatief zeldzaam. De kapconstructie heeft in de geschiedenis van de bouwtechniek en de ontwikkeling van houten kapconstructies een minder groot belang. Het is een vrij standaard constructie die veel is toegepast en daarom nu ook nog veel voor komt.

- Het belang van het object vanwege de historische gelaagdheid. Hiervan is geen sprake. Veranderingen aan het gebouw hebben nimmer geleid tot een verhoging van kwaliteit en zijn ook geen belangrijke uiting van ontwikkelingen van woon- en werkomstandigheden op het platteland. De ingrepen die in de jaren zeventig zijn gedaan, zijn hooguit kenmerkend voor de tijd te noemen. Dat geldt ook voor het vervangen van de stalen stalramen voor exemplaren in beton.

6.2.5 Waarden vanuit de gebruikshistorie

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de waarden vanuit de gebruikshistorie van het gebouw onderscheid wordt gemaakt in drie componenten. Concreet wordt de bouwhistoricus

gevraagd te toetsen of het gebouw van belang is vanwege één of meerdere van deze componenten en hoe groot dit belang is, waarbij authenticiteit en zeldzaamheid de belangrijkste toetsingscriteria zijn.

- Het belang vanwege de ordening, samenhang of inrichting van gebouwen of ruimten, passend bij een historische functie, gebruik of productie in het object/complex.

Dat belang is groot. De indeling is oorspronkelijk, en omdat de interieurafwerkingen nog goeddeels intact zijn, is het historische gebruik van het gebouw en de verschillende ruimten, nog bijzonder goed af te lezen. In hoofdzaak heeft dat betrekking op mooikamer, gang, leefkamer en keuken (met kelder en toiletruimte daarbij). De inrichting van de stal (met toilet en badkamer) is veel minder van betekenis. Het belang van de stalinrichting heeft vooral te maken met de herinnering (en afleesbaarheid) van de tijd waarin hier vee gestald stond. De oorspronkelijke tweedeling (vermoedelijk stal en schuur), is teniet gedaan door een scheidingsmuur te slopen.

- Het belang vanwege een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex.

Dat belang hangt vooral samen met de omgeving die ook nu nog een overwegend agrarisch karakter heeft.

- Het belang van het object/complex als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner/gebruiker/opdrachtgever.

De verhalen van gebeurtenissen in en om het gebouw zijn niet opgetekend. Naar verluidt hebben in de oorlog piloten in het gebouw ondergedoken gezeten. Het is niet duidelijk geworden of de familie een bijzondere rol heeft gespeeld in Sint Agatha. De familie heeft de grond en het gebouw inmiddels wel al bijna 100 jaar in bezit.

6.3 Waardestellingen

Hoge monumentale waarde

1. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de oorspronkelijke interieurschilderingen in de mooikamer, de gang en in de leefkamer omwille van de hoge mate van authenticiteit (met name bij mooikamer en gang) en de zeer hoge mate van zeldzaamheid.

2. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de oorspronkelijke stucplafond, daar waar deze voorzien zijn van de authentieke ornamenten en schildering (mooikamer, gang, leefkamer en mogelijk ook nog in de keuken) omwille van de hoge mate van authenticiteit en de zeldzaamheid van met name de schildering én de samenhang met de bijzondere muurschildering.

3. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de geoliede vloer in de mooikamer omwille van de hoge mate van authenticiteit en de zeer hoge mate van zeldzaamheid, zeker in relatie tot de nog aanwezige muurschildering. Deze waarde geldt ook voor de bijzonder fraaie vloer in de gang.

4. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de schouw in de mooikamer omwille van de hoge mate van authenticiteit en de hoge mate van zeldzaamheid die bepaald wordt door de nu nog aanwezige muurschildering en de geoliede vloer. De schouw is in de huidige context waardevoller dan als zelfstandig element.
5. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de kookplaats in de keuken omwille van de hoge mate van authenticiteit en de behoorlijke mate van zeldzaamheid. Waardeverhogend is de relatie met overige interieurelementen (paneeldeuren, afwerkingen) en de cruciale verwijzing ervan naar de oorspronkelijke functie van de ruimte.
6. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de hoofdinterieurindeling van het woongedeelte van het huis. Het gaat om mooikamer, gang, leefkamer en keuken (met bijbehorende opgang naar toilet en kelder), omwille van het hoge mate van authenticiteit, de goeddeels nog oorspronkelijke interieurelementen en -afwerkingen en vooral ook omdat deze structuur inzicht geeft in de wooncultuur op het Brabantse platteland zo omstreeks 1920.
7. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt hoge monumentale waarde toegekend aan de zeer steile zoldertrap op grond van de mate van authenticiteit en de mate van zeldzaamheid. De steilte is in hoge mate bepalend voor de zeldzaamheid, constructief is de trap niet uitzonderlijk.
8. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt hoge monumentale waarde toegekend aan de binnen spouwbladen van de gevels, daar waar deze deel uit maken van de hoog gewaardeerde hoofdstructuur in het woongedeelte, met name daar waar op het binnenblad oorspronkelijke interieurschilderingen aanwezig zijn. Er dient in de keuken rekening gehouden te worden met de kans dat achter latere afwerkingen (schilderlagen) nog oorspronkelijke afwerkingen aanwezig zijn.
9. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt hoge monumentale waarde toegekend aan de zoldervloer van de voorstal omwille van de hoge mate van authenticiteit, maar vooral ook de relatieve zeldzaamheid van de uit staal en beton samengestelde constructie die vrijwel uitsluitend in de jaren twintig van de vorige eeuw werd toegepast.
10. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt hoge monumentale waarde toegekend aan de muur die van oudsher de scheiding vormt tussen woon- en bedrijfsgebouwen. De waarde is niet zozeer gestoeld op zeldzaamheid, maar eigenlijk juist op het ontbreken ervan. Dit soort muren is in vrijwel alle boerderijen een essentie die inzicht geeft in het oorspronkelijke gebruik van het pand. De positie van de muur is ook van belang voor duiding (en waardering) van het exterieur, waarin die scheiding ook tot uiting is gebracht. Op de zolder achten wij het structurele belang iets minder groot, waardoor op dat niveau 'slechts' positieve monumentale waarde wordt toegekend.

Positieve monumentale waarde

11. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan oorspronkelijke scheidingswanden en – muren in het interieur die niet tot de hoofdstructuur behoren en daarom van iets ondergeschiktere betekenis zijn. De mate van zeldzaamheid is op dit moment nog beperkt. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat met name houten scheidingswanden in rap tempo verdwijnen en de zeldzaamheid daarmee groeiende is.

12. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan oorspronkelijke houten vloeren die niet, zoals in de mooikamer, geolied, maar monochroom beschilderd (lijken te) zijn. Dit omwille van de mate van authenticiteit maar vooral omdat de afwerking te relateren is aan de hoog gewaardeerde afwerkingen van wanden en plafonds.
13. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan trap die vanuit de stal toegang geeft tot de zolder boven het woongedeelte. Het is een vrij standaard trap in de bouwtijd, die omwille daarvan (en ondanks de hoge mate van authenticiteit) niet hoog, maar positief wordt gewaardeerd.
14. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan het exterieur van de boerderij (inclusief schoorstenen), daar waar de gevelindeling en ornamentiek oorspronkelijk is. Dit omwille van de voor de bouwtijd karakteristieke vormtaal. Had de voorgevel nog volledig in oorspronkelijke staat verkeerd, dan zou hoge monumentale waarde zeker te overwegen zijn geweest.
15. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan die gevelelementen die nog uit de bouwtijd dateren. Het gaat vooral om vensters in de linker zijgevel én in de achtergevel van het pand, waar naast houten vensters van het woongedeelte ook nog enkele stalen stalramen uit de bouwtijd bewaard zijn gebleven. Die laatste vensters zijn van bijzondere betekenis omdat ze inzicht geven in het oorspronkelijke aanzien en karakter van de boerderij.
16. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan de balklaag van de zoldervloer van het woongedeelte omwille van de hoge mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is beperkt, maar door aanwezigheid van hoog gewaardeerde stucplafonds is het behoud van de vloerconstructie van groot belang geredeneerd vanuit het monumentale belang van het gebouw als geheel.
17. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt positieve monumentale waarde toegekend aan de kapconstructie van de voormalige boerderij, vrijwel uitsluitend op basis van de mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is beperkt.

Indifferente monumentale waarde

18. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt indifferente monumentale waarde toegekend aan de binnenspouwbladen van de stalgevels. De mate van authenticiteit is hoog, maar de zeldzaamheidswaarde van spouwmuren in de bouwtijd gering. De (deel)waarde is ook duidelijk ondergeschikt aan de waarde van de buitenbladen die als schoonmetselwerk zijn uitgevoerd.
19. Indifferente monumentale waarde wordt toegekend aan stucplafonds die niet met ornamenten of met schildering zijn verfraaid. Daarbij dient als kanttekening geplaatst te worden dat kleurrijke schildering of sjablonering aan het zicht onttrokken kan zijn door latere witlagen. De hier geformuleerde waardering is gestoeld op huidige kennis.
20. Indifferente monumentale waarde wordt toegekend aan de betonnen stalramen die in de jaren zeventig in de plaats zijn gekomen van de oorspronkelijke ijzeren exemplaren (waarvan er in de achtergevel nog één aanwezig is). De zeldzaamheidswaarde van een betonvenster is beperkt. De

waarde is vooral gelegen in de typologie, omdat deze inzicht geeft in onderscheid tussen woon- en bedrijfsgebouwen in het exterieur.

21. Indifferente monumentale waarde wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage toegekend aan de houten zoldervloer in het achterste deel van de stal. De mate van authenticiteit is aangetast op het moment dat standvinken zijn vervangen door ijzeren kolommen. De mate van zeldzaamheid is beperkt.

22. Indifferente monumentale waarde wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage toegekend aan de stalinrichting uit de jaren zeventig, omwille van de geringe mate van authenticiteit en zeldzaamheid. De betekenis die de inrichting vertegenwoordigt, heeft een historisch-functionele basis, namelijk het verschil tussen woon- en bedrijfsgebouwen. De waarde is aangetast door sloop van een dwarsmuur die oorspronkelijk voor een tweedeling zorgde.

Geen monumentale waarde

23. Op basis van de bevindingen in deze rapportage wordt geen monumentale waarde toegekend aan structuren en afwerkingen die in de laatste decennia van bewoning werden aangebracht. Het gaat om verlaagde plafonds, vloerbedekkingen, het nieuwe toilet, de in kunststof uitgevoerde vensters en de badkamer.

Nader te bepalen

24. In sommige gevallen is onvoldoende duidelijk geworden of een onderdeel of afwerking tot de oorspronkelijke situatie is terug te voeren of dat er nog oudere afwerkingen aanwezig zijn onder de thans zichtbare. In die gevallen zijn elementen in de tekening met een zwarte kleur gemarkeerd.

25. Mocht blijken dat de kolomkachels op de zolder tot het oorspronkelijke interieur behoren (en niet van elders afkomstig zijn), dat vertegenwoordigen die, indien op de oorspronkelijke plek herplaatst, hoge monumentale waarde als onderdeel van een goeddeels authentiek interieur.

Over BAAC

- Het bedrijf

BAAC is een onafhankelijk onderzoeksbureau dat zich sinds de oprichting in 2000 bezig houdt met cultuurhistorie in de breedste zin van het woord. BAAC voert alle mogelijke facetten van archeologisch en bouwhistorisch onderzoek uit en beschikt over een groot aantal specialisten. Het bedrijf heeft ongeveer 80 werknemers in dienst, verdeeld over vestigingen in Deventer, 's-Hertogenbosch en Drongen (Vlaanderen). Bouwhistorie is van begin af aan één van de pijlers van het bedrijf. De afdeling bouwhistorie bestaat uit:

De afdeling bouwhistorie bestaat uit:

- ir. Rob Gruben (bouwhistorisch onderzoek, fotogrammetrie)
- drs. ing. Geert Oldenmenger (bouwhistorisch, architectuurhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek)
- drs. Hans Willems (historisch onderzoek)

- De onderzoeker(s) en auteur(s)

Drs. ing. Geert Oldenmenger (1976) studeerde bouwkunde aan de Hogeschool Enschede, waarbij hij stages vervulde bij Van Wijnen bv en IAA architecten. Daarna volgde hij aan de toenmalige Katholieke Universiteit Nijmegen (Radboud Universiteit Nijmegen) de studie Kunstgeschiedenis en Archeologie, waarbinnen hij zich vooral specialiseerde op de geschiedenis van architectuur en stedenbouw. Gedurende deze opleiding vervulde hij bij de gemeente 's-Hertogenbosch, afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten, een opleidingsplaats voor bouwhistorie. In twee jaar tijd werd een groot aantal panden in de Bossche binnenstad onderzocht en gedocumenteerd. In 2001 kreeg hij, aansluitend op deze opleiding, een baan aangeboden als bouwhistoricus bij BAAC. Daar werkte hij zich in korte tijd op tot senior bouwhistoricus. In 2008 studeerde hij als laatste doctorandus in de kunstgeschiedenis af met een scriptie waarin het leven en het werk van de negentiende-eeuwse, Zutphense stadsarchitect A.B.W. Langenberg centraal stond.